

TARIXIY FIKRLASH VA TANQIDIY MULOHAZA QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Xudoynazarova Dilrabo Abdurashidovna

Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya. Ushbu maqola tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Tarix fanini o'qitishda ushbu ko'nikmalarning ahamiyati, o'quvchilarning tarixiy voqealarni, manbalarni va ularning kontekstini tahlil qilish qobiliyatlarini oshirish uchun turli metodik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, mantiqiy qarorlar qabul qilishga va tarixiy kontekstdagi muammolarni hal qilishga tayyorlaydi.

Kalit so'zlar: Tarixiy fikrlash, tanqidiy mulohaza, tarixiy manbalar, o'qitish metodikasi, innovatsion yondashuvlar, o'quvchilar faolligi, mustaqil fikrlash.

Аннотация. Эта статья посвящена развитию навыков исторического мышления и критического мышления. В преподавании истории рассматриваются различные методические подходы к повышению значимости этих умений, умений учащихся анализировать исторические события, источники и их контекст. Историческое мышление и критическое мышление подготавливают учащихся к самостоятельному мышлению, принятию логических решений и решению проблем в историческом контексте.

Ключевые слова: историческое мышление, критическое мышление, исторические источники, методика обучения, инновационные подходы, вовлеченность учащихся, независимое мышление.

Kirish. Tarix fanining o'qitilishi, o'quvchilarning tarixiy bilimlarini shakllantirish bilan birga, ularning mantiqiy fikrlash, tahlil qilish va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Tarixiy fikrlash o'quvchilarga tarixiy

voqealarni kontekstda tushunish, ularning sabablarini va oqibatlarini aniqlashda yordam beradi. Ushbu maqolada tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda qo'llaniladigan metodik yondashuvlar va strategiyalar tahlil qilinadi.

Tarix fanini o'qitish jarayonida tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalari o'quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, o'z fikrlarini mustaqil ifodalash va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun metodik yondashuvlar va strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar Tahlili. Tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tadqiqotlar so'nggi yillarda keng e'tibor qozongan. Adabiyotlar tahlili ko'rsatadi ki, interaktiv metodlar, muhokaralar va tarixiy manbalar bilan ishlash o'quvchilarning faolligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, zamonaviy texnologiyalar va multimediya vositalaridan foydalanish orqali ushbu ko'nikmalarni yanada samarali rivojlantirish mumkinligi ta'kidlanadi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda sifatli va miqdoriy metodlar qo'llaniladi. Tarix darslarida o'quvchilar bilan o'tkazilgan anketalar, intervyular va dars mashg'ulotlari orqali to'plangan ma'lumotlar tahlil qilinadi. Metodologik yondashuv sifatida interaktiv darslar, munozaralar va loyiha ishlari qo'llaniladi.

Muhokama. Tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi. Munozaralar va bahs-munozaralar o'quvchilarni o'z fikrlarini ifodalash va tanqidiy tahlil qilishga undaydi. O'qituvchilar tarixiy voqealarni kontekstda o'rgatish orqali o'quvchilarning tarixiy fikrlashini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Tarixiy fikrlash – bu tarixiy voqealarni, hodisalarni va shaxslarni kontekstda tahlil qilish, ularning sabablarini va oqibatlarini aniqlashga qaratilgan mantiqiy fikrlash jarayonidir. Tarixiy fikrlash o'quvchilarga nafaqat tarixiy faktlarni yodlash, balki ularni tahlil qilish, solishtirish va o'zaro bog'lash imkonini beradi.

Tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

– Tarixiy manbalar bilan ishlash. O'quvchilarni tarixiy manbalar bilan tanishtirish, ularga turli manbalardan (kitoblar, maqolalar, arxiv hujjatlari) foydalanishni o'rgatish orqali tarixiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Manbalarni tahlil qilish o'quvchilarga voqealarning har xil talqinlarini tushunishga yordam beradi;

– Vaqt chizig'ini yaratish. Tarixiy voqealarni vaqt chizig'ida joylashtirish o'quvchilarga voqealarning qanday o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi va tarixiy fikrlashni rivojlantiradi. Bu metod voqealar va ularning tarixiy kontekstini yaxshiroq tushunishga yordam beradi;

– Tanqidiy mulohaza qilish – bu o'quvchilarning tarixiy ma'lumotlarni baholash, o'z fikrlarini shakllantirish va tanqidiy qarorlar qabul qilish qobiliyatidir;

– Munozaralar va bahslar. Darslarda tarixiy mavzular bo'yicha munozaralar o'tkazish, o'quvchilarga o'z fikrlarini bildirish va boshqa fikrlarni tanqidiy tahlil qilish imkoniyatini beradi. Munozaralar o'quvchilarning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi va o'zaro hurmatni oshiradi;

– Tahlil va qiyoslash. O'quvchilarga tarixiy voqealarni va shaxslarni tahlil qilish va qiyoslash uchun vazifalar berish, tanqidiy mulohazalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu metod orqali o'quvchilar tarixiy kontekstni va voqealarning o'zaro bog'liqligini tushunishadi;

Tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda bir necha metodik yondashuvlardan foydalanish mumkin:

– Muommoli yondashuv. O'quvchilarga tarixiy muammolarni taqdim etish va ularni hal qilish uchun mustaqil fikr yuritishga undash. Bu yondashuv o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi;

– Tarixiy voqealarni sarlavhalar orqali tahlil qilish, o'quvchilarga voqealarni o'z ichiga olgan asosiy fikrlarni topishga yordam beradi. Bu, shuningdek, o'quvchilarning tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini kuchaytiradi;

– Tarixiy voqealarni ularning madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy kontekstida o'qitish, o'quvchilarga voqealarni chuqurroq anglash imkoniyatini beradi. Kontekstual o'qitish, shuningdek, o'quvchilarning tarixiy fikrlash ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Natija. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda interaktiv metodlar, muhokaralar va tarixiy manbalar bilan ishlash samarali. O'quvchilar o'z fikrlarini mustaqil ifodalashga, tarixiy voqealarni tahlil qilishga va tanqidiy qarorlar qabul qilishga tayyorlanadilar.

Xulosa. Ushbu maqola tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda qo'llaniladigan metodik yondashuvlar va strategiyalarni muhokama qildi. O'quvchilarning tarixiy bilimlarini oshirish va ularni mustaqil fikrlashga undashda zamonaviy pedagogik usullar va metodlar muhim ahamiyatga ega. Tarix fanini o'qitishda bu ko'nikmalarni rivojlantirish orqali o'quvchilar nafaqat tarixiy ma'lumotlarni o'zlashtiradilar, balki umuman ta'lim jarayonida faol ishtirok etish qobiliyatini ham oshiradilar.

Tarixiy fikrlash va tanqidiy mulohaza qilish ko'nikmalarini rivojlantirish tarix fanini o'qitishda muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarga tarixiy manbalar bilan ishlash, munozaralarda ishtirok etish va tarixiy voqealarni tahlil qilish orqali ular mustaqil fikr yuritishga va tanqidiy qarorlar qabul qilishga o'rganadilar. Bu jarayon o'quvchilarning nafaqat tarixga bo'lgan qiziqishini, balki ularning umuman ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini ham oshiradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Levstik, L. S., & Barton, K. C. (2005). *Doing History: Investigating with Children in Elementary and Middle Schools*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
2. Wineburg, S. (1991). "Historical Thinking and Other Unnatural Acts: Charting the Future of Teaching the Past." *The Phi Delta Kappan*, 73(5), 359-365.
3. Barton, K. C., & Levstik, L. S. (2004). *Teaching History for the Common Good*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
4. Brookfield, S. D. (2012). *Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions*. San Francisco: Jossey-Bass.
5. Harris, R. (2010). "Using Historical Sources to Develop Critical Thinking Skills". *Social Studies Research and Practice*, 5(3), 88-101.
6. M. U. Kurbanov. (2023). ANALYSIS OF THE FUNCTIONS OF THE PEDAGOGICAL TEAM. *Conferencea*, 14–18.
7. Muzaffar Ummatovich Kurbanov. (2023). MANAGEMENT OF THE PEDAGOGICAL TEAM IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS - AS A SOCIO-PEDAGOGICAL CONDITION. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(11), 54–61.
8. PULATOV, S., KURBANOV, M., & TUYCHIYEVA, O. (2023). Schools Established Under The Institution Of Higher Education-As A New Stage In The Development Of Education. *Onomázein*, (62 (2023): December), 2450-2454.